

altijd afwisselenden en immer interessanten inhoud van de Löns-boeken en geven die ook hun beteekenis.

Wie de heele serie kent heeft opgemerkt, dat er een enkel deel bij is, welks karakter naar dat van den roman overhelt. Een doorlopend verhaal wordt geboden, wel in betrekking tot de gewone materie, verhaal dus van landleven en natuur-bloei, maar toch verhaal en niet, als gewoonlijk, fantasie op het bekende-thema. Menschen nemen in die boeken de plaats in, die elders aan dieren wordt toegewezen, die van handelend-hoofdfiguur, en daardoor worden uiteraard deze deelen anders van inhoud, anders ook van geest. Ze behooren, als werk van Hermann Löns zeker in de Löns-serie thuis, maar vormen daarin toch een afzonderlijke groep, vallen, als romans, psychologische romans zelfs, ook onder een anderen waardeerings-norm dan de schetsen-bundels van het type „Mummelman“, „Op de Bergwei“, „De kraaienhut“ e.d. „De laatste Hansboer“, „De Huizen van Ohlenhof“ zijn inderdaad andere boeken dan de genoemde.

Het laatste, kortelings verschenen deel van de serie, sluit weer bij deze beide aan. Zelfs wordt het nu als „roman“ betiteld: „De weerwolf, een roman van Hermann Löns“. We hebben dus, in dit artikel sprekende over „een nieuw-Löns-boek“ een andere taak dan te voren, moeten den toekenaar Löns nu als roman-auteur zien.

De beide vorige roman-deelen hebben ons ten dezen wel eenige voorbereiding gegeven. Vooral „De laatste Hansboer“ was een boek, dat als roman een duidelijk waar te nemen karakter had: hartstochtelijkheid, die vaak zweemde naar ruwheid, felheid van zeggend en nitbeelding, drift van stijl en woordkeus, schelheid van kleur. De rustige, gemoedelijke, dikwijls fijnzinnige natuurteekenaar, die Löns in zijn gewone boeken was, werd als roman-auteur blijkbaar een realist, die van het drastische en het plastische hield. En dus behoeft het ons niet te verwonderen, als we in dezen nieuwen roman, welks titel in dit opzicht al genoeg zegt, weer een boek krijgen van kleur en temperament. Op den omslag worden we trouwens daarover al ingelicht door een citaat van Dr F. Castelle (den Löns-biograaf), die vertelt: „Hier wordt geschilderd, gevormd, geboetseerd, gehouden tot alles tastbaar voor ons staat“.

„De Weerwolf“ is een historische roman, of liever, een roman met een historischen achtergrond. Hij leidt de aandacht terug naar den tijd van den dertigjarigen oorlog in Duitschland, de periode, die zeker een van de donkerste, zoo niet de allerdonkerste is uit geheel de Deutsche geschiedenis. 't Is bekend genoeg, hoe deerniswekkend de toestand was van het land, dat dertig jaren lang legerbenden van allerlei slag gehuisvest had, waar ziekte, honger, ellende en armoede alle welvaart vervraten, waarover door Roomschen, Zweden, Denen, Kroaten, Keizerlijken, Ligisten, om beurten de brand- en moordfakkel gezwaaid werd en geen veiligheid van leven of bezit meer bestond of bestaan kon.

Van dien toestand nu krijgen we in dezen roman een drastisch-duidelijk beeld, als de Auteur ons vertelt van het leven en bedrijf van „den weerwolf“, een boer uit een afgelegen moerasstreek in Brunswijk. Van ouder op ouder hoort „de Wolfshoeve“ aan het Wolf-geslacht en zijn de bewoners stoere, onverschrokken kerels, die den strijd met zwervers en roovers, met wilde beesten en vernielende elementen als hun dagwerk hebben leeren beschouwen. De eigenaar uit den tijd van het verhaal, Harm Wolf, is geheel van dat slag: een goedge, hartelijke kerel voor zijn vrouw, zijn knechts, zijn huren, maar onverzettelijk en cynisch-wreed als het gaat tegen een vijand. En juist in die positie zien we hem heel het verhaal door.

De overlast, dien hij dagelijks ondervindt van Weimarders, Brunswijkers, zwerfende en verraderlijke Zigeuners, roovers- en handietentropen heeft hem gemelijk gemaakt en hard: zoo zelfs, dat het zijn spreuk geworden is: Help u zelf, zoo helpt u God. En als hem wederrechtelijk een paar keer een paard is afgenomen en hij door een of anderen officier beleedigend is behandeld, begint zijn daadwerkelijke zelfbescherming. Voortreffelijk schutter, goed ruiter, bedreven vechter met den loodknuppel zorgt hij voortaan voor zichzelf.

Totdat op een dag, als hij van huis geweest is, naar een samenkomst van heideboeren die zich organiseeren willen, hij bij zijn terugkomst zijn hoeve verbrand vindt, vrouw, kinderen, knechts, meiden, vee, alles gedood — uitgenomen één jongen, die, in de buurt werkend, de daders heeft gezien ('t zijn zwervers geweest). Voortaan is er bij Harm Wolf (en zijn knecht Theo) maar één levensdoel: wraak. Hij zal die zwervers vinden, levend, en zal dan eigen rechter zijn. Door deze omstandigheid wordt hij de aangewezen leider van een troep jonge boeren, „de weerwolven“, die 't zelfde willen als hij: de streek, hun streek, zuiveren van alles wat er rooft en steelt en moordt en brandt. Als een geheimzinnige organisatie, een soort van veemgericht, beheerschen de weerwolven weldra heel de streek: als hun spionagedienst een of meer vreemden signaleert in de omgeving, rukken ze uit en maken korte metten: zwerfende

soldaten. Zweden zoo goed als keizerlijken ('t is alles toch van één soort), worden onschadelijk gemaakt en wie als roover of schender wordt gegrepen wordt opgeknoopt met een waarschuwingsbord om zijn nek. Zoo beschermen zich de boeren, waar 't geweld den teugel heeft.

Harm Wolf is van dat alles de ziel, de geboren leider, die zonder eenig verzet gehoorzaamt wordt.

De beschrijving van dezen boeren-strijd is de hoofdzak van den roman. En dan staat daar Harm Wolf als de centrale figuur, in zijn lijden, maar ook zijn wraak, als hij de gezochten vindt, in zijn wreedheid, maar ook in zijn goedheid, als hij het meisje, dat hij van den dood heeft gered, straks als zijn vrouw op de herbouwde Wolfshoeve brengt, een geestelijke in zijn dorp zich doet vestigen, voor een kerk en een pastorie zorgt — in één woord, als hij de stoffelijke en geestelijke belangen van zijn omgeving verzorgt. Zooveel invloed heeft zijn naam, dat hij bij den Hertog van Brunswijk toegang heeft en de belangen van zijn streek door dezen worden erkend. En aan hem is het te danken, dat bij alle ellende overal, de Peerhobsters geen gebrek hebben, hun streek geen overlast meer lijdt, hun vrijheid onaangetaast wordt gelaten.

Een volksheld dus, één van wien getuigd werd, dat hij was als Judas de Maccabeeër, „rood geverfd geweest door bloed tot aan den hals, maar toch welgevallig aan God“, onder wiens naam de predikant in het oude kerkboek van Odringen schreef: „hij was een held voor zijn volk, hij heeft het getrouwelijk beschermd meer dan twintig jaren tegen Filistijnen en Amalekieten ten dage van den grooten krijg“.

Men ziet het uit dit inhoudsoverzicht: een boek van felle kleuren, realistische tooneelen, rauwe en harde werkelijkheid. En dus geen boek voor de lusikamer, niet voor ongevormde lezers, ongeschikt voor teergevoelige menschen, in zijn oog-om-oog en tand-om-tand theorie (die door typen als Ludolf Vieken als een gevoelig dagwerk wordt toegepast) weinig Christelijk.

En toch — men oordeele hier niet te gauw. Want er zijn elementen, die men niet voorbij mag zien, als 't gaat over de waardebeoordeling.

Vooreerst: dat de sfeer van dezen roman geheel overeenkomt met wat de geschiedenis omtrent den tijd der handeling meldt. Het rauwe en harde van de in tekening gebrachte verhoudingen is werkelijkheidsbeelding: Zoo is het geweest, zoo heeft het er in het vertrapte Duitschland van dien tijd toegegaan. Het felle en realistische van woord en daad is geen fantasie, geen mooi-makerij, maar reproductie naar een historisch en alszoodanig bekend verleden.

Dit alles beteekent, dat het drastische, harde, wreede niet als element tegen het boek mag in 't geding gebracht worden als het gaat over de waardeeringsvraag.

Ten tweede: dat geen sensatie-zucht of speculatie op publieken bloed-lust den Schrijver tot het componeren van dit boek gebracht heeft. Dr Castelle zegt, dat „het scheppen van dit werk de zielskracht van zijn schepper zoo (heeft) aangegrepen, zijn fysieke gezondheid zoo (heeft) geschokt, dat hij nooit meer de oude geworden is... zijn aangrijpende bekentenis: „...als je eens wist wat het beteekent een „Weerwolf“ te moeten schrijven!“ klonk als de angstkreel van een opgejaagd dier“.

Voor mijn gevoel is deze roman uiting van dat echt psychotische, dat in en door den oorlog de literatuur en vooral de buitenlandsche literatuur een tijdlang heeft beheerscht als een obsessie. Gelijksortigheid van omstandigheden en doorleefde toestanden dreef om zoo te zeggen, tot een beeld als dit, maakte van de weerwolven als vanzelf Maccabeeër-gestalten.

Ten derde: het christelijk element in dit boek is niet zoo zwak als het lijkt. In de figuur van den dominee, zijn ambtsbediening, zijn woord van troost en van vermaan is gestalte gegeven aan een belijden en beleven in dagen van verwoeden strijd, van zware worsteling, rechtsvertrapping, vergrooving, onder menschen van weinig geestelijke en culturele vorming. Vanzelfsprekend daarom m.i., dat ook hier de kleur anders is, dan „gewoon“. Maar dat beteekent nog niet, dat het daarom zonder waarde is als bestanddeel van het boek. Typisch kan men dat beoordeelen aan de preek, die dominee Puttfarken houdt bij het bekend worden van Tilly's woeden over Maagdenburg. Zoo'n preek staat in den stijl van den tijd.

Wat ik dus zeggen wil is dit: Zeker is dit boek niet een boek voor iedereen: als het gaat om een algemeene waardebeoordeling als lectuur ligt een ontraden meer in de lijn dan een aanbevelen: voor jonge lezers is het evenmin geschikt als „De laatste Hansboer“. Maar wie zonder meer dit boek als rauw-realistisch verwerpt oordeelt onrechtvaardig en zeker niet literair. „De Weerwolf“ heeft beteekenis genoeg om een verdiende plaats in de Löns-serie in te nemen, en is als roman en als boek zeker niet minderwaardig.

C. T.

OPVOEDING EN ONDERWIJS.

De beteekenis en de Inrichting van het Onderwijs in de Bijbelsche Geschiedenis op de Lagere School.

II.

Er hangen klachten over het Bijbelsch onderwijs in de lucht. Aan de methode, in zoover ze beter verzorgd is dan vroeger, kan dit o. t. niet liggen. En toch kunnen er oorzaken zijn, aan welke de minder goede resultaten te wijten zijn. Men sta ons toe, enkele er van nader te bezien.

Dat de aanleg der kinderen minder zou zijn, als zou de oorlog dienaangaande schadelijk hebben gewerkt, mag voor enkele leerlingen waar zijn, vooral omdat de ondervoeding der jaren omstreeks 1918 nog nawerkt, als algemeene factor willen we ze niet te zwaar aanrekenen. De mensch heeft een groot aanpassingsvermogen.

Maar wel willen we zwaar laten wegen, de mindere ernst en belangstelling die er in ons volksleven voor Gods Woord en dienst aan den dag treedt. Neen, we zien niet enkel zwarte schaduw. We hebben te zeer genoten, van wat er op onze Jongelings- en Jongedochteravereenigingen wordt gepresteerd en dat ver overtreft wat we van ongeveer veertig jaar zelf meemaakten, dan dat we het goede van dezen tijd niet gaarne zullen prijzen.

En toch mogen we in alle bescheidenheid ieder ouder de vraag aan het hart leggen, of ze veel, of ze met heiligen eerbied, of ze met teederheid van ziel, in de huisgezinnen de jongen de eerste beginselen naar den eisch van hun weg wel onderwijzen?

Ook hier zijn de vaders en moeders, die zich van dezen duren, heerlijken plicht biddend kwijten niet gering in aantal. Maar wanneer we de tienduizenden gezinnen, uit welke de School met den Bijbel haar leerlingen trekt, samenvoegen en vragen: Zou in totaal over heel de lijn er nog dezelfde liefde en teerheid, toewijding en bezieling zijn? dan vreezen we dat het antwoord niet ten volle bevredigend zal wezen. En dat werkt sterk déprimierend op de resultaten van het onderwijs op school en catechisatie in. Het zal nog al verschillen, of de kinderen als een wel toebereide akker het Bijbelsch onderwijs op school ontvangen, dan wanneer het zaad op de kluiten, op ongebroken, droge korst, wordt neergestrooid.

In de school zelf is ook wel een oorzaak op te delven. Het leven stelde haar in de laatste jaren steeds zwaarder eischen. Uit geschiedenis, aardrijkskunde en kennis der natuur moet steeds meer worden geleerd. Daar komt voor vele leerlingen al spoedig kennis van moderne talen en wiskunde, handelsrekenen en boekhouden bij. De hoeveelheid parate kennis wordt steeds vergroot. Zoo zeer zelfs, dat een zevende leerjaar noodzakelijk wordt geacht, omdat in zes jaar niet genoeg kan worden gedaan.

Dat was vroeger anders. Toen namen de kennisvakken veel meer een ondergeschikte plaats in. Van de geestelijke energie namen ze slechts een klein deel in beslag. Thans wordt van de Bijbelsche Geschiedenis meer gemaakt dan voorheen. Maar van de andere vakken veel meer. Zoo blijft er minder energie voor de eerste over, het geheugen is zeer zwaar belast en zoo zal hij beter onderwijs er toch voor dit vak minder resultaat zijn. Kinderen immers met hun spontane opmerkzaamheid, vinden in minder oplettendheid een veiligheidsklep, wanneer de geestelijke spanning te hoog stijgt. Ieder onderwijzer zal van het vak, dat hij als zeer belangrijk of als het allerbelangrijkst beschouwt de meeste vruchten zien. Welnu, laten we ons ernstig onderzoeken of wel waarlijk het Bijbelsch onderwijs voor ons nog steeds het geheel eenig vak is. Toen in den duren tijd van voor 1900 de ouders moesten worstelen om hun kinderen uit den greep van het openbaar neutraal, niet-Bijbelsch onderwijs te onworstelen, toen was de Christelijke school krachtens de tegenstelling geheel een school met den Bijbel. Althans licht meer dan thans, nu 9 pct. van de leerlingen naar het voortgezet onderwijs overgaat en daar ook, ja vaak vooral moet uitmunten in rekenen, in aardrijkskunde, geschiedenis enz.

Men voelt, we zoeken de oorzaken, als ze er zijn, in de eerste plaats intern. Toch willen we ook de methode niet negeren. Zoo komen we tot de uitgave van „Gereformeerd Schoolverband“, wier titel we hier boven afdraken. Schoolverband wil meer dan een algemeen Christendom. Het wil in de school onderwijs, dat uitwerking en beleving der waarheden is, die de Kerk in haar drie formulieren van eenigheid belijdt. In dit opzicht heeft ze flink werk verricht. Zij meer dan enige andere organisatie. Dit zoeken naar de meer specifiek Gereformeerde behandeling van ons Bijbelsch onderwijs, geeft ook den toon aan in wat Dr Van Dijk hier schrijft.

Op den voorgrond treedt, dat de School van den Bijbel niet een verhalen-boek mag maken. Ze moet iedere geschiedenis zoo behandelen, dat de gebeurtenissen steeds als een deel van een geheel optreden, gelijk ze in de gedachte Gods alle dienen om Zijn Raad te vervullen. De Bijbel moet voor de kinderen van een school voor Gereformerd onderwijs het Verbondsboek zijn, het boek van Gods veelkleurige wijsheid, die de ontvouting is van Zijn eeuwig voornemen, gemaakt in Christus Jezus onze Heere. In de Schrift ontvangen we het verhaal van wat de God des Verbonds in de wereld door Jezus Christus gedaan heeft en nog voortgaat te doen, tot haar zaliging en tot haar verheerlijking. Het gaat in elke geschiedenis om de bemoeienis Gods met Zijn volk. Het is heel den Bijbel door voor of tegen den Christus. Ook in het Oude Testament in die gedeelten, waar het gaat om den tegenstand, die in de wereld en zelfs binnen den kring van het Verbond tegen de komst van het Koninkrijk Gods openbaar wordt.

Of dit zoo eenvoudig zal gaan, als de schrijver het voorstelt? Kinderen zijn nog al concreet en op het partikel ingesteld. De eenheid grijpen ze niet zoo licht. Maar zeker is er reeds veel bereikt, wanneer de onderwijzer (es) die vertelt, van deze gedachte is vervuld. Dan zal het onderwijs in de goede richting gaan.

Een tweede trek uit de brochure willen we gaarne onderstrepen. Het is deze, dat het onderwijs Christocentrisch moet zijn. Christus moet in het middelpunt staan. Beginnende van die Schrift (de profetieën van Jesaja) verkondigde hij (d.i. Filippus) hem (d.i. den Kammerling uit Moerenland) Jezus. Deze tekst geeft een

program voor kindere
beter leeren
aangezicht v
Bijbels ma
wel Judas,
denstafereek
Smarten er
De discipelen
den Christu
zind zien ze
van de vert
We moete
van De Van
aansporing
men — jong
een enkel pu
gesichten
voor deze o

Ja J. Sch
herinnering
Geestink:

Wanneer
wordt do
en met
synoden
wering; d
er wate
duiting a
beeld, v

Om nu
Heere, di
weede ge
voorstelli
zich aan
heeft, wal
nemen, on
te na kom
men ziel
wereldbee
ment, zel
heel een
Israël na
de hand l

In het
boden eet
van hetge
geen ont
de wat
Israël

beweet
krokodil.
Nu ligt
hemel is
op de aar
den kalf)

aan het b
Meer 6
water
wateren l
al tijd z
dan de a
onden he

Zoo le
rien" P
1, blz 11
zerend
toch voor
gewest z
ven. Of v
van dat
daarvan

Prof. t
het tweed
komt, en

„En de
gelijking
Israël in
bod aan
voor uwe
ten dage
vours tot
iets gesm
van eenij
gedaante
van eenij
vliegt; de
kruip
water on

Alzoo i
van d i e
ouze vert
of v r o c
van het

Dat is
gebed en
de aarde

Een w
waarbij
Oosterach
wat nog
mijdt, va
lijke en
accommo
meening

Wanne
den wor
wicht ge
beeld, e
waarbij

wordt, d
waart u
hoede vo
en bepas
bracht h
beeld.